

Aleje śródpolne Parku Krajobrazowego Pojezierza Iławskiego jako ostoja owadów saproksylicznych

Alleys of Iława Landscape Park as a refuge of saproxylic insects

ANDRZEJ OLEKSA¹, ROBERT GAWROŃSKI²

¹Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego, Instytut Biologii i Ochrony Środowiska,
Zakład Ekologii, ul. Chodkiewicza 30, 85-064 Bydgoszcz, e-mail: olek@ab-byd.edu.pl

²ul. Ostródzka 4/5, 14-330 Małyty, e-mail: moschata@poczta.onet.pl

ABSTRACT: Roadside alleys of trees in open, agricultural landscape are recognized as the most important refugia of the hermit beetle and other saproxylics in northern Poland. *Osmoderma eremita* presence pattern of alleys is affected by tree species composition (preference for *Tilia cordata*) and trunk girth (thicker trees are occupied more often than thinner). Occupation is correlated with the number of trees per alley.

KEY WORDS: saproxylic insects, *Osmoderma eremita*, Iława Lakeland Landscape Park, monument trees, alleys.

Martwe drewno stanowi bardzo zróżnicowane mikrośrodowisko, a jego obecność jest warunkiem zachowania dużej części bioróżnorodności. Jest ono ważnym elementem dojrzałych drzewostanów, jego zasoby w lasach zagospodarowanych są jednak znacznie zubożone. W tej sytuacji wzrasta rola okazałych drzew w krajobrazie nieleśnym jako ostoi gatunków saproksylicznych. Paradoksalnie tzw. „gatunki puszczańskie” (np. PAWŁOWSKI 1961; GUTOWSKI 1995) częściej występują obecnie w krajobrazie rolniczym niż w użytkowanych gospodarczo lasach (np. OLEKSA i in. 2003).

Celem prezentowanej pracy jest określenie zasobów naturalnych organizmów saproksylicznych występujących w alejach i zadrzewieniach śródpolnych Parku Krajobrazowego Pojezierza Iławskiego (PKPI) wraz z otuliną ze szczególnym nastawieniem na skartowanie stanowisk pachnicy *Osmoderma eremita* (SCOP.) – gatunku chronionego m.in. na mocy Konwencji Berneńskiej i Dyrektywy Habitatowej oraz rozpoznanie zasiedlenia dziupli przez roje pszczoły miodnej *Apis mellifera*. Większość badań terenowych przeprowadziliśmy w lipcu 2003. Podstawą determinacji gatunków były imagines. Dla dwóch gatunków: *O. eremita* (SCOP.) i *Protaetia lugubris* (HERBST), także stadia przedimagonalne i wygląd ekskrementów pędraków (PAWŁOWSKI 1961).

W trakcie prac stwierdziliśmy 73 gatunki chrząszczy, uważanych za gatunki saproksyliczne (RANIUS, JANSSON 2000; SPEIGHT 1992; BOROWSKI 2001). Na 55,5 km skontrolowanych alei występowanie *O. eremita* potwierdziliśmy w przypadku 114 drzew, wobec czego obszar PKPI wraz z otuliną jest naj-

ważniejszym miejscem występowania tego gatunku w Polsce i jednym z ważniejszych w skali całego areału gatunku (RANIUS i in. 2004). Spośród innych gatunków szczególnie interesujących faunistycznie należy wymienić *Gnorimus variabilis* (L.), *Anisotoma glabra* (KUGELLAN), *Palmar rutilans* F., *Cyllodes ater* (HERBST), *Elater ferrugineus* L., *Cyllodes ater* (HERBST), *Neomida haemorrhoidalis* (F.), *Pladydema violaceum* (F.), *Hymenophorus doublieri* MULSANT, *Allecula rhenana* BACH, *Chlorophorus herbstii* (BRAHAM), *Exocentrus lusitanus* (L.), *Tetrops starkii* (CHEVROLAT).

Prawdopodobieństwo zasiedlenia drzewa przez pachnicę wzrasta wraz z wielkością drzewa. Najchętniej zasiedlane są lipy, natomiast klony – wręcz unikane. Udział zasiedlonych drzew w danym odcinku alei wzrasta wraz z ogólną liczbą potencjalnie przydatnych do zasiedlenia drzew w alei, stąd już sam udział starych, dziuplastych drzew w alejach jest dobrym predykatorem zasiedlenia przez owady saproksyliczne.

Problem usuwania drzew przy drogach stanowi najpoważniejsze zagrożenie dla trwałości populacji pachnicy i innych gatunków saproksylicznych. Plany modernizacji dróg wiążą się z ich poszerzaniem kosztem wycinki drzew, co prawdopodobnie w najbliższej przyszłości spowoduje drastyczne załamanie się populacji gatunków saproksylicznych w najbliższym czasie o ile nie zostaną podjęte środki zaradcze.

PIŚMIENNICTWO

- BOROWSKI J. 2001: Próba waloryzacji lasów Puszczy Białowieskiej na podstawie chrząszczy (*Coleoptera*) związanych z nadrzewnymi grzybami. [W:] SZUJECKI A. (red.): Próba szacunkowej waloryzacji lasów Puszczy Białowieskiej metodą zooindykacyjną. SGGW, Warszawa: 287-317.
- GUTOWSKI J. M. 1995: Kózkowate (*Coleoptera, Cerambycidae*) wschodniej części Polski. Prace IBL, 811: 3-189.
- OLEKSA A., SZWAŁKO P., GAWROŃSKI R. 2003: Pachnica *Osmoderma eremita* (SCOPOLI, 1763) (*Coleoptera: Scarabaeoidea: Trichiinae*) w Polsce – występowanie, zagrożenia i ochrona.
- PAWŁOWSKI J. 1961: Próchnojady blaszkorożne w biocenozie leśnej Polski. Ekol. pol., A., 9: 355-437.
- RANIUS T., AGUADO L. A., ANTONSSON K., AUDISIO P., BALLERIO A., CARPANETO G. M., CHOBOT K., GJURAŠIN B., HANSEN O., HUIJBREGTS H., LAKATOS F., MARTIN O., NECULISEANU Z., NIKITSKY N. B., PAILL W., PIRNAT A., RIZUN V., RUICĂNESCU A., STEGNER J., SUDA I., SZWAŁKO P., TAMUTIS V., TELNOV D., TSINKEVICH V., VERSTEIRT V., VIGNON V., VÖGELI M., ZACH P. 2004: *Osmoderma eremita* (*Coleoptera: Scarabaeidae: Cetoniinae*) in Europe. *Animal Biodiversity and Conservation*. [w druku]
- RANIUS T., JANSSON N. 2000: The influence of forest regrowth, original canopy cover and tree size on saproxylic beetles associated with old oaks. *Biol. Conserv.*, 95: 85-94.
- SPEIGHT M. C. D. 1989. Saproxylic invertebrates and their conservation. *Nature and Environment Series*, No. 42. Council of Europe, Strasbourg. 79 ss.